

Wojciech Kalwat, Małgorzata Lis, *Historia. Podręcznik dla klasy 4. WSIP 2017.*

Recenzija

Lenkijos švietimo ir ugdymo ministerija šį istorijos vadovėlį leido naudoti pagrindinėse (podstawowe) mokyklose, remdamasi recenzentų teigiamu recenzentų įvertinimu. Tokiais recenzentais yra įrašyti: mgr. Maria Kubacka, dr. Grażyna Okła, dr. Izabela Karśnicka-Wilk.

Vadovėlis turi tikslą įvesti mokinį į istorinių žinių pažinimo procesą, jį sudominti tomis žiniomis ir ugdyti jo istorinį mąstymą. Manau, kad jis šią užduotį pildo; tekstai trumpi, paprasti, daugiausia aprašymai. Tačiau šalia daug klausimų, užduočių, rebusų. Visi jie pakankamai paprasti, turintys žaidybinių elementų. Paprasti ir suprantami žemėlapiai/schemas, gausi iliustracija. Pastaroji yra daugumoje atveju susieta su tekstu, specialiai tekstams skirtais piešiniais. Tačiau yra nemažai ir istorinių dailės kūrinių ar istorinių detalių, muziejų eksponatų nuotraukų, istorinių asmenų portretų. Vadovėlis organizuotas pasiremiant labai aiškia ir paprasta schema: perskaityk- įsimink – atsakyk.

Priekaištų, kad Lietuvai vietos kaip ir nėra neturiu, nors galimybių – aišku yra. Reiktų tik geranoriškumo. Štai pavyzdžiui tai būtų patogu padaryti pristatant 1863 – 1864 metų sukilimą, kuriam vadovėlyje yra parodytas išskirtinis dėmesys. Jam paskirtas visas skyrius – 18 skyrius. 1863 – 1864 metų sukilėliai ir pagrindinė valstybė (p. 126 – 129). Beje, nesuprantu, kodėl kaip tik šiam sukilimui toks išskirtinis dėmesys. Nei T. Kosciuskos (1795) nei 1830 – 1831 m., nei „Tautų pavasariui“ (1848) specialus aiškinimo neskirta, o tik yra paminėti vienu sakiniu kaip faktai. Panašu, kad to reikalauja naujoji 2017 metų istorijos dėstymo programa. Nes šiam sukilimui išskirtinis dėmesys rodomas ir vyresnėse klasėse.

Baigdamas turiu pažymėti, kad autoriai parengė gerą įvadinę į istorijos žinias mokymo priemonę.

Vilnius, 2018 m. gegužės 6 d.
Rimantas Miknys
rimantas.miknys@istorija.lt

Wojciech Kalwat, Małgorzata Lis, *Historia 4, Podręcznik, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna, 2017, rzeczoznawcy: mgr. M. Kubacka, dr. G. Okła, dr. I. Kraśnicka-Wilk.*

Vadovėlio pradžioje kelios dešimtys puslapių (p. 5-58) įdomiai aiškina mokiniui kas tai yra archeologija ir istorija, kodėl reikia jos mokytis, nemažai vietos skirta žemėlapiams, kalendoriui, rašytiniams ir kitokiems šaltiniams. Bandoma įtraukti moksleivį į genealoginius tyrimus, savo mažosios ir didžiosios giminės pažinimą. Aiškinami valstybės simboliai, pateiktos įdomios užduotys.

11 skyrius pavadintas *Jadwiga i Jagiello – unia dwóch państw*, bet faktiškai toliau apie dviejų valstybių uniją korektiškai beveik nekalbama, nors dar minima *Unia Polski i Litwy* (p. 83), bet iš teksto galima suprasti, kad kalbama apie valdovų, o ne valstybių sutartį. Šioje vietoje kelia kiek abejonių toks tvirtinimas, kad Lietuva *choc była ona krajem olbrzymim, nie posiadała wystarczającej siły, by przeczystawic się ...panstwu krzyżackiemu* (p. 83), tada kyla klausimas, kaip beveik 150 metų lietuviai sugebėjo jiems priešintis ir dar plėstis į rytus? Visišku nesusipratimu galima laikyti p. 85 įdėtą *Herb państwa polsko-litewskiego po zawarciu unii*, kur pavaizduotas bendras valstybės herbas, kurio nebuvo po 1385-1386 m. sudarytos personalinės unijos, o atsirado po Liublino unijos metu 1569 m. sudarytos bendros Abiejų Tautų Respublikos.

Ir šiame vadovėlyje nei žodžio apie 1569 m. Liublino uniją, tik įdėtas nieko nesakantis sakinyss – *W tym czasie w Rzeczypospolitej – jak nazywano panstwo polsko-litewskie – zachodziły głębokie zmiany* (p. 104).

Keisčiausiai atrodo aprašomi Tvano laikotarpio įvykiai (15 skyrius, p. 108-113). Rašoma (p. 108), kad XVII a. Respublika sunkiai kariavo su kaimynais, baisiausiais priešininkas buvo Švedija, kuri nutarė pasinaudoti tuo, kad Respublika buvo nusilpusi kovoje su kitais priešais, todėl 1655 m. įsibrovė į ją... Nei žodžio, kad Rusija metais anksčiau užpuolė Respubliką ir užėmė dideles jos teritorijas – Lenkijai priklausiusią Ukrainą, o Lietuvai – Baltarusiją ir, neabejotinai, tai iššaukė ir švedų agresiją. Įtvirtinant skyriuje pateiktas žinias vėl rašoma – *Rzeczpospolita toczyła w XVII w. długotrwałe wojny. Największą z nich był tak zwany potop szwedzki...*(p. 113, panašiai ir p. 138). Vėl tenka klausti, su kokia valstybe ilgiausiai tada kariauta – su Švedija 1655-1660 m. ir teritorijų neprarasta, o su Maskva – 1654-1667 m. ir Lenkija prarado kairiakrantę Ukrainą su Kijevu, o Lietuva – Smolensko ir Starodubo žemes, neskaitant kelių metų okupacijos ir nemažesnių nei švedų nuniokojimų. Visiškai keistas p. 112 esantis žemėlapis *Rzeczpospolita w drugiej połowie XVII w.*, kuriame pavaizduotas tik 1655 m. švedų puolimas ir jų užimtų teritorijų riba, o apie Maskvos puolimą nei žodžio, nei rodyklės, tik kažkodėl pažymėta – *ziemie utracone na rzecz Rosji od 1667 roku...???*

Aprašant padalinimų epochą, kaip jau įprasta lenkiškuose vadovėliuose rašoma – *rozbór Polski* (p. 118), p. 120 žemėlapis – *Rozbióry Polski*, baigiama – *Austria, Prusy i Rosja zlikwidowały panstwo polskie...*, nei Lietuvai, nei LDK vietos nebėra. Taip nuo mažumės pradedamas skiepyti tik savos tiesos supratimas, ignoruojant faktą, kad ir kiti gali turėti savo tiesą. Taip mokiniui turėtų būti nelabai aišku iš kur tie lietuviai vėliau vėl atsirado ir ko jie su lenkais kovėsi dėl Vilniaus (p. 146) ir kodėl dabar tas Vilnius ne Lenkijos teritorijoje (p. 159, na, čia aiškiau – stipresnis grobikas atėmė...).

Susipažinus su abiem 4 klasei skirtais vadovėliais, pastarasis vadovėlis paliko geresnį įspūdį. Jis įdomesnis, neutralesnis, išsamesnis. Bet krinta į akis, kad abu vadovėliai parengti pagal kažkokias griežtas schemas ir nuorodas, kurių peržengti nevalia. Tai matyti ir iš su Lietuvos istorija susijusių temų: 1) Lenkija apkrikštijo Lietuvą ir nuo tada abi valstybės sudarė vieną valstybę; 2) nė žodžio apie Liublino uniją; 3) XVIII a. Lietuvos nebebuvo. Tai matyti ir iš kitų abejuose vadovėliuose beveik analogiškai dėstomų tų pačių temų, nei viename iš vadovėlių neminimos kitos į Lenkijos ar Respublikos sudėtį įėjusios tautos, kad šiose valstybėse buvo kelios religijos, neužsimenama apie toleranciją ir pan. Toks vadovėlių schematiškumas, lyginant su ankstesniais vadovėliais, regis, mažina mokytojo pasirinkimą ir skurdina moksleivių žinias.

Instytut Historii Litwy, starszy pracownik naukowy dr. Elmantas Meilus

RECENZJA

podręcznika Wojciecha Kalwata i Małgorzaty Lis, *Historia 4, Podręcznik, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna, 2017, rzeczoznawcy: mgr. M. Kubacka, dr. G. Okła, dr. I. Kraśnicka-Wilk.*

Na początku podręcznika kilka dziesiątek stron (s. 5-58) w ciekawy sposób wyjaśnia, czym jest archeologia i historia, czemu należy ją uczyć, dużo miejsca na mapy, kalendarze, pisma i inne źródła. Podejmowane są próby zaangażowania ucznia w badania genealogiczne, znajomość ich z małej i dużej ojczyzny. Wyjaśnione są symbole państwowe, prezentowane są ciekawe zadania.

Rozdział 11 nazwany *Jadwiga i Jagiełło - unia dwóch Państw*, ale faktycznie dalej o unii dwóch państw korektnie prawie się niemówi, chociaż jeszcze jest upominana *Unia Polski i Litwy* (p. 83), ale tekst można zrozumieć, że chodzi o umowę dwóch władców, a nie państw. W tym miejscu

rodzi wiele wątpliwości stwierdzenie, że Litwa *choc była ona krajem olbrzymim, nie posiadała wystarczającej siły, by przeciwstawić się ...państwu krzyżackiemu* (str. 83), to powstaje pytanie, w jaki sposób udało się jej prawie 150 lat sprzeciwić się im, a nawet rozszerzać się na wschód? Całkowite nieporozumienie można uznać za w str. 85 pokazany Herb Państwa Polsko-Litewskiego, którego nie było po podpisaniu unii personalnej w 1385-1386 roku, a powstał on tylko po Unii Lubelskiej zawartej w 1569 r. i był wspólnym herbem Rzeczypospolity Obojga Narodów.

I w tej książeczce ani słowa o 1569 r. Unii Lubelskiej, tylko dołożony nic niemuwiący zdanie - *W tym czasie w Rzeczypospolitej – jak nazywano państwo polsko-litewskie – zachodziły głębokie zmiany* (str. 104).

Najdziwniej wygląda opisanie historii okresu Potopu (rozdział 15, strony 108-113). Jest napisane (s. 108), że w XVII wieku Rzeczypospolita ciężko walczyła z sąsiadami, najgorszym przeciwnikiem była Szwecja, która postanowiła wykorzystać fakt, że Rzeczypospolita została osłabiona w walce z innymi wrogami, potem w 1655 roku najechali ... Nie ma ani słowa, że Rosja zaatakowała Rzeczypospolitą wcześniej i okupowała duże jej terytoria – Polsce należącą Ukrainę, Litwie – Białoruskie ziemi, i niewątpliwie to spowodowała też agresję szwedzką. Powtarzając w rozdziale wyłożona wiedza znowu się pisze - *Rzeczypospolita toczyła w XVII w. długotrwałe wojny. Największą z nich był tak zwany potop szwedzki...*(p. 113, podobnie i p. 138). Ponownie trzeba zapytać, z którym krajem wojna była najgorsza, ze Szwecją w latach 1655-1660 gdy nawet terytoria nie zostały utracone, a czyż z Moskwa - 1654-1667 roku gdy Polska zgubiła lewostronną Ukrainę z Kijowem, a Litwa - ziemie Smoleńskie i Starodub, nie licząc kilkuletniej okupacji i nie mniejszej dewastacji niż od Szwedów... Zupełnie dziwne w str. 112 to mapa *Rzeczypospolita w drugiej połowie XVII w.*, przedstawiająca jedynie 1655. atak Szwecji i granice ich okupowanych terytoriów, a o ataku Moskwy ani słowa lub indeksu, tylko w jakiś sposób oznaczony – *ziemie utracone na rzecz Rosji od 1667 roku...???*

Opisując epokę podziałów, jak zwykle w polskich podręcznikach, napisano: *rozbiór Polski* (s. 118), w str. 120 mapa - *Rozbiory Polski*, w końcu - *Austria, Prusy i Rosja zlikwidowały państwo polskie...*, ani Litwy, ani WKL już nie ma. Tak więc od samego początku zaczyna się szczepienie tylko swojej historycznej prawdy, ignorując fakt, że inni mogą mieć własną prawdę. Tak więc uczniom powinno być nie bardzo jasne, skąd ci Litwini wzięli się i czemu później walczyli z Polakami o Wilnie (str 146)., i dlaczego teraz Wilno nie jest Polskie (str. 159, tutaj jaśniej – silniejszy odebrał...).Po przeczytaniu obu podręczników dla klasy 4, ostatni zrobił lepsze wrażenie. Jest bardziej interesujący, bardziej neutralny, bardziej szczegółowy. Ale oczywiście jest, że oba podręczniki zostały zaprojektowane zgodnie z rygorystycznymi schematami i odniesieniami, których nie można przesadzić. Wynika to również z tematów związanych z historią Litwy: 1) Polska ochrzciła Litwę i od tego czasu oba państwa utworzyły jedno państwo; 2) brak słowa o unii lubelskiej; 3) XVIII wieku Litwy już nie było ... To jest oczywiście zauważalne w obu podręcznikach niemal analogicznie wykładanych tych samych przedmiotów, żaden z obu podręczników nic nie wspomina o innych narodach wchodzących w skład Rzeczypospolitej Polskiej, jako i to że ten kraj miał kilku religii, nie wspominając o tolerancji i tak dalej. Ta schematyczność podręczników w porównaniu z poprzednimi podręcznikami, wydaje się, zmniejsza wybór nauczyciela i pogarsza wiedzę uczniów.